

A „damaszkuszi úton”: a szíriai politikai átmenet geopolitikája és belső dinamikája az Aszad-rezsim bukását követően

*On the „Damascus Road”:
the Geopolitics and Internal Dynamics of the Syrian
Transition after the Fall of the Assad Regime*

Csicsmann László

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2025.2.6

Összefoglaló: Az elemzés célja, hogy bemutassa az Aszad-rezsim összeomlásának körülményeit és következményeit, és rámutasson azon kihívásokra és kezelendő problémákra, amelyekkel az egykori felkelő csoportnak szembe kell néznie. A jelen sorok szerzője amellett érvel, hogy a stabilizálódás irányába ható pozitív tényező, hogy a külső szereplők nem érdekeltek az átmenet kudarcában és egy újabb proxy konfliktus indításában. Sőt, az Európai Unió tagállamai számára megnyílt a lehetősége annak, hogy valódi globális szereplőként tűnjenek fel a térségben, s vállaljanak részt az újjáépítésben – és egyben a saját migrációs problémájuk kezelésében. Ehhez azonban félre kell tenni a pusztán normatív alapú, a demokratikus értékeket és az emberi jogokat számon kérő politikát, helyette pragmatikus megközelítéssel célszerű a szíriai politikai átmenet problémáit kezelni.

Kulcsszavak: Közel-Kelet, polgárháború, államépítés, politikai átmenet, demilitarizáció, szektarianizmus, menekültek

Abstract: *This analysis aims to elucidate the circumstances and consequences surrounding the collapse of the Assad regime, with a specific focus on the challenges and issues confronting the former rebel group. The author contends that an advantageous feature of consolidation is the lack of interest from external actors in the failure of the transition and the initiation of another proxy conflict. The Member States of the European Union have the potential to position themselves as authentic global actors in the region, and to engage in reconstruction efforts while addressing their migration challenges. However, this necessitates setting aside a purely normative perspective on democratic values and human rights, and adopting a pragmatic approach to the challenges of political transition in Syria.*

Keywords: *Middle East, civil war, state-building, political transition, demilitarization, sectarianism, refugees*

Az Aszad-rezsim „gyors” összeomlásának okai

2023. december 8-án, kevesebb mint két hétig tartó harcok után, a szíriai felkelő csoportok megdöntötték az Aszad-rezsimet, amely már 2012 nyara óta polgárháborús helyzetben vezette az országot.¹ A szíriai polgárháború több mint tíz éve nem tekinthető homogén időszaknak: kisebb részben a felkelő csoportok egymás közötti dinamikája, nagyobb mértékben azonban a külső szereplők beavatkozása alakította.² A nemzetközi közösségnek az Iszlám Állam ellen 2019-ben aratott katonai győzelmét, valamint az Oroszország és Törökország által 2020 márciusában, Idlibben kialakított tűzszünetet követően a szíriai frontvonalak kvázi megmerevedtek, és annak ellenére megkezdődött Szíria reintegrációja, hogy az Aszad-rezsim nem rendelkezett teljes szuverenitással az ország területe felett.³ A 2018-ban elindult folyamatnak a vele szomszédos két állam, Jordánia és az Egyesült Arab Emírségek állt az élére: az előbbi a határát nyitotta meg, az utóbbi pedig a damaszkuszi nagykövetségét. Végül 2023-ban Szíria újra az Arab Államok Ligájának teljes jogú tagjává válhatott, és ugyanabban az évben Bassár al-Aszad elnök Pekingbe látogatott, ahol aláírták a kínai-szíriai stratégiai partnerségi megállapodást.⁴

2024 novemberében, a felkelők damaszkuszi ostromának előestéjén, Szíria térképe az alábbi mozaikszerű felosztást mutatta:

- a Damaszkusz–Aleppó-tengely mentén fekvő legnépesebb városok az Aszad-rezsim irányítása alá tartoztak;
- a *de facto* autonóm terület, Rodzsava (hivatalos nevén: Észak- és Kelet-Szíria Autonóm Adminisztrációja, tulajdonképpen a tágabb Kurdisztán nyugati tartománya) a Szíriai Demokratikus Erők (*Syrian Democratic Forces, SDF*) ellenőrzése alatt állt;
- az északi biztonsági zóna, amelyet a 2016 óta több hullámban beavatkozó Törökország tartott megszállás alatt, valamint az általa támogatott Szíriai Nemzeti Hadsereg (*Syrian National Army, SNA*) irányította területek;
- Idlib város és környéke, ahol a Hajat Tahrír as-Sám (HTS) nevű felkelő szervezet hozott létre kormányzatot (*Syrian Salvation Government, SSG*), és mintegy 4-4,5 millió lakos felett gyakorolt szuverenitást.⁵

Ráadásul a felsoroltak csak a nagyobb területi egységek, amelyek mellett meg kell említeni a katonai állomáshelyeket is. Az Amerikai Egyesült Államok kilencszáz katonája szolgál az ország déli területén található at-Tanf katonai bázison, valamint további támaszpontjai találhatók a kurd területeken. Oroszország a repülőgépek utántöltését ellátó Khmejmim légbázissal, valamint az 1971-es szíriai-szovjet egyezmény eredményeként a tartúszi kikötővel rendelkezik Szíriában.

A polgárháború során becslések szerint öt-hatszázezer ember vesztette életét, a belső menekültek (*internally displaced people*, IDP) száma 6 és 7 millió fő közé tehető, akárcsak az országot elhagyóké, az újjáépítés költségei pedig 250 és 400 milliárd dollár közötti összeget tesznek ki.⁶

A HTS – Törökország támogatásával – 2024. november 27-én kitört Idlibből, és megtámadta a kormányerők csapatait, majd Homsz városa felett is átvette az ellenőrzést. A szervezet kevés ellenállással találkozott, s a déli országrészből elindult felkelő csoportokkal nagyjából egy időben ért Damaszkuszba, és a közös akciójuk eredményeképpen december 8-án az Aszad-rezsim összeomlott.

Milyen tényezők vezettek a rezsim meglehetősen gyors bukásához?⁷

- *A kedvező geopolitikai helyzet:* az Izraelnek a Teherán által támogatott csoportok elleni háborúja következtében az „ellenállás tengelye” meggyengült, így sem a Hezbollah, sem Irán nem volt képes segítséget nyújtani a kormányerőknek. Törökország a szíriai rezsimváltást támogatta, aminek a hátterében az Aszad-rezsimmel való normalizáció kudarca és stratégiai célok húzódtak meg. Oroszország a 2022 februárjában megkezdett „különleges hadművelete” miatt csökkentette a szíriai jelenlétét, és érdemben Moszkva sem tudta befolyásolni az események kimenetelét.
- *A rezsim alacsony társadalmi legitimitációja:* az ENSZ szerint 2024 humanitárius szempontból az egyik legsúlyosabb válság éve volt:⁸ minden korábbinál több, összesen 16,7 millió szíriai szorult segítségre, amit – többek között – a szíriai font árfolyamának a romlása, az élelmiszerek és a megfelelő egészségügyi ellátás hiánya okozott. Az Aszad-rezsim és szövetségesei elsősorban már csupán a Captagon nevű szintetikus „harcidrog” gyártásából és a közel-keleti országok irányába történő terjesztéséből volt képes fenntartani magát.⁹ A kormányerők jelentős része hamarosan letette a fegyvert, háromezren Irak területére menekültek, hogy megelőzzék az esetleges elszámoltatásukat.
- *A HTS sikeres tervezése:* a szervezet tudatosan, már évek óta készült az Idlibből való kitörésre, és olyan katonai kiképzésben részesültek a tagjai, amelynek lehetővé tette a felkelés sikerét.¹⁰ Az útjukba eső városokban kevés ellenállást tapasztaltak, így gyorsan eljutottak Damaszkuszig. Aleppót a felkelők négyévi harc után, 2016-ban veszítették el, 2024-ben pedig tulajdonképpen egy kétnapos ostrommal visszazerezték a város fölötti ellenőrzést. A HTS-nek az Idlibtől Damaszkuszig folytatott csatáit bizonyos értelemben a Hamásznak a Gázai övezetből való kitöréséhez hasonlíthatjuk: a regionális szinten elszigetelődött fegyveres szervezet egy nagyobb támadásra építette a sorsa alakulását.

A tanulmány célja, hogy a külpolitikai elemzés módszere segítségével rámutasson az Aszad-rezsim bukásának a belső és a külső körülményeire, valamint az átmenet dilemmáira. A cikk abból a feltételezésből indul ki, hogy míg a szíriai polgárháború kialakulásában belső és külső okok egyaránt szerepet játszottak, az utóbbi években elsősorban a regionális és a globális hatalmak tartották fenn a konfliktust. Az álláspontjuk azonban fokozatosan megváltozott, ami a szíriai nehézségek növekedésével a rezsim bukásához vezetett. Az elemzés aktorközpontú, vagyis a belső és a külső szereplők érdekeit kívánja bemutatni. Terjedelmi korlátok miatt azonban nem foglalkozik a külső nem állami fegyveres szereplők – mint a Hezbollah vagy a különféle síita milíciák – szerepével. Tekintettel arra, hogy a tágabb térségben több olyan rezsimváltás is történt (Afganisztán, Irak és Líbia), amelyet katonai beavatkozás előzött meg, azok tapasztalatait is felhasználta a szerző.

A politikai átmenettel kapcsolatos dilemmák

2024. december 8-án Aszad a szűk családjával egyetemben Moszkvában kapott menedéket, így az általa 2000 óta betöltött elnöki pozíció megüresedett. A vele járó jogköröket *de facto* Ahmed as-Saráa (korábbi nevén: Abú Mohammed al-Dzsólání), a HTS vezetője vette át, aki egy technokrata ügyvivő kormányt nevezett ki, január 30-a óta pedig hivatalosan is betölti az ország elnöki pozícióját. Saráa szerint három-négy esztendőre lesz szükség az új alkotmány elfogadásáig, a negyedik évben lehet lezárni a politikai átmenet folyamatát és megszervezni a választásokat. Mindez azt jelenti, hogy ha minden a tervek szerint zajlik, akkor – az iraki és az afganisztáni tapasztalatoknak is megfelelően – várhatóan 2029-re ér véget az átmenet.¹¹ 2025. március 13-án Szíria új elnöke közzétette az ún. alkotmányos deklarációt,¹² amely az átmeneti évek politikai és jogi játékszabályait tartalmazza.¹³ A következő időszak főbb kérdéseit ismertetem az alábbiakban.

A gazdaság talpra állításának a szükségessége

Az Aszad-rezsim a polgárháborús években egy tipikus hadigazdaságot működtetett, amelyben egyes haduraknak kiemelt szerep jutott.¹⁴ Az Aszad-éra alatt felemelkedett elit gazdasági érdekeinek a kielégítéséhez hozzátartozott – többek között – a menekültek ingatlanjainak a kisajátítása, valamint az utolsó években a Captagon-kereskedelem. Az amfetaminszármazékot Jordánián keresztül csempészték a Perzsa-öböl térségébe, az értékesítéséből befolyt pénzből finanszírozták a rezsim működését.¹⁵ A HTS azonban pozitív gesztust gyakorolt az arab olajmonarchiák felé: kijelentette, hogy elkobozza és megsemmisíti a tablettákat, és Szíria a továbbiakban nem lesz a kábítószer-kereskedelem hazája.

A HTS az általa létrehozott civil kormányzaton keresztül Idlibben működőképes gazdaságot teremtett, amely egyebek mellett a külső támogatásra, a pénzügyi rendszer kontrolljára, a civil lakosság megadóztatására, valamint bizonyos illegális tevékenységekre is épített. A *Salvation Government* kormányzóképeségét mutatja, hogy Idlibben a digitalizáció irányába is tettek lépéseket.¹⁶

Szíriát jelentős gazdasági válság sújtja, ugyanis a külső partnerek vagy nem voltak érdekeltek (az Öböl Menti Együttműködési Tanács [*Gulf Cooperation Council*, GCC] államai, az Európai Unió, az Amerikai Egyesült Államok) az Aszad-rezsim anyagi támogatásában, vagy nem voltak képesek (Oroszország) rá. Az ENSZ említett tavalyi jelentéséből kiderül, hogy a 2024-ben Szíria a világ egyik legsúlyosabb humanitárius válságát szenvedte el: a lakosság közel fele számára a létfeltételek sem voltak adottak. Hogy csak a legfontosabbakat említsük: az alultápláltság, a lakhatás és az egészségügyi ellátás szűkössége, valamint a tiszta ivóvíz hiánya volt jellemző. A HTS számára ezért kulcsfontosságú, hogy az országot sújtó két- és többoldalú szankciórendszert mielőbb feloldják.¹⁷ A szíriai helyzet hasonlít Afganisztánéhoz, ahol a tálib rezsim, amely 2021 augusztusában visszatért a hatalomba, a nemzetközi közösség nem ismerte el, így a nyugati pénzcsoportok nem nyíltak meg a nehéz gazdasági helyzetben lévő állam számára. A tálibok ennek ellenére többé-kevésbé képesnek mutatkoznak a rend fenntartására. De a HTS esetében a külső támogatás megszerzése nemcsak gazdasági kérdés, hanem a belső legitimitáció megerősítésének az egyik eszköze is.¹⁸ Az Európai Unió tagállamai a szíriai kérdés kapcsán viszonylag egységes álláspontot képviselnek. Németország és Franciaország már 2024 decemberében előállt a javaslattal, hogy az EU fokozatosan oldja fel a szankciókat, s a tagállamok külügyminiszterei 2025 januárjában a felfüggesztésük mellett döntöttek.¹⁹ Az Egyesült Államok hat hónapra ugyancsak félbeszakította bizonyos szankcióit, ami többek között lehetővé tette, hogy Katar a szíriai közalkalmazottak bérét felemelje és kifizesse.²⁰ Jelen pillanatban Törökország, Katar és más öbölbeli arab államok a szíriai átmenet fő finanszírozói, mivel egyikük sem érdekelt a közel-keleti ország destabilizálásában. Az európai államoknak pedig kimondottan az az érdekük, hogy a szíriai migránsok hazaköltözzenek – ugyanakkor ez nagyobb pénzügyi hozzájárulást feltételezne az EU részéről.

Gazdasági téren a Szíria területével kapcsolatos konnektivitási javaslatok közép- és hosszú távon megoldást jelenthetnek a finanszírozásra, azonban a jelenlegi kihívásokat azok révén nem tudják kezelni. A Katar–Törökország-gázvezeték a tervek szerint Szaúd-Arábia mellett Szíriát is érintené, s így potenciálisan jelentős tranzitbevételt biztosítana. A megvalósításában az Európai Unió is érdekelt, ugyanis az az uniós gázellátás diverzifikációjában nyújthatna segítséget.²¹

Az ország centralizált vs. föderális berendezkedése²²

A polgárháború éveiben a Szíriai Demokratikus Erők, az SDF az általuk elfoglalt, többnyire kurdok által lakott észak-szíriai részén egy *de facto* autonómiát kiáltottak ki. Az Észak- és Kelet-Szíria Demokratikus Autonóm Közigazgatásának (*Democratic Autonomous Administration of North and East Syria*, DAANES) nevezett terület kormányzatát a törökországi Kurd Munkáspárt (*Partiya Karkerên Kurdistan*, PKK) ideológiája inspirálta.²³ Az SDF az évek során jelentős amerikai támogatásban részesült; különösen az Iszlám Állam elleni harc kapcsán, 2014 és 2018 között értékelődött fel a szerepe. A DAANES azonban olyan településeket is magában foglalt, ahol többnyire arabok élnek. A kurd többségű területek három enklávé formájában nyúlnak be Szíria területére, és – a szomszédos törökországi vagy iraki kurd régiókkal ellentétben – nem alkotnak összefüggő egységet.²⁴ Törökország 2016 óta többször is beavatkozott katonailag, s egy általa megszállás alatt tartott biztonsági zónát alakított ki a török-szír határ mentén, így az Eufrátesztől keletre szorította vissza az autonóm területet.²⁵ Az SDF elsősorban a PKK-val kooperált, és ideológiailag is az Abdullah Öcalan-féle eszméket (demokratikus szocializmus) vették alapul.

Az Aszad-rezsim bukása óta azonban az iraki kurd autonómia is felmerült igazodási pontként, amelyet az ottani 2005-ös alkotmány jogilag is legitimált. A tágabb közel-keleti térségben azonban több föderális kísérlet (pl. Líbia) is kudarcot valott, így kérdéses, hogy Szíriában működőképes lenne-e.²⁶ Az észak-szíriai kurd területek azonban olajban viszonylag gazdagnak minősülnek, így többek között az is erősíti az autonómia iránti igényt. Ugyanakkor a Rodzsava területén több mindent – például a helyi alkalmazottak fizetését – a kormányzat biztosította hosszú éveken keresztül. A 2017-es függetlenségi népszavazás azonban az iraki föderalizmusnak a korlátaira is rámutat. Abban, hogy az iraki kurdok 93 százaléka szavazott a függetlenségre, nagy szerepet játszott, hogy elérkezettnek látták az időt arra, hogy a nemzetközi közösségnek benyújtsák a számlát az Iszlám Állam elleni harcaikért. A referendum azonban mély ellenérzést váltott ki a nyugati hatalmak részéről is, mert azt a meglévő államrendszer megváltoztatására irányuló kísérletként értelmezték.²⁷

Szíriában ambivalens volt a kurd közösség és az Aszad-rezsim viszonya: Damaszkusz támogatta ugyan a PKK észak-szíriai jelenlétét, azonban a kurdok jelentős számban hontalanként éltek a területen. Ugyanakkor jelentősnek mondható fegyveres szembenállás nem alakult ki a felek között.²⁸ 2011–2012-ben Aszad megkísérelte a kurdokat pacifikálni, és állampolgárságot biztosított számukra. Azonban hallani sem akart Szíria föderális átalakításáról – ahogy a HTS sem. 2025 februárjában egyeztetések kezdődtek az SDF és Ahmed as-Saráa között. A helyi politikai folyamatok törékenységét mutatja az Észak-Szíriában február 3-án radikálisok által elkövetett pokolgépes merénylet, amely húsz civil

halálos áldozatot követelt. A tettesek célja valószínűsíthetően az volt, hogy a tárgyalásokat megakadályozzák.²⁹

Az SDF katonai vezetője, Mazlúm Abdi kezdetben elutasította az életfogytiglani börtönbüntetését töltő Abdullah Öcalan azon felhívását, hogy a Törökországgal elindult átfogó párbeszéd érdekében a PKK harcosai tegyék le a fegyvert. Néhány nappal később, 2025. március 10-én azonban Abdi és Saráa megállapodott abban, hogy az SDF a szíriai hadseregbe integrálódik. A 8 pontos egyezményt mindkét fél politikai sikerként értékeli, ugyanis az új rezsimmel elismeri a kurd közösséget, és nem idegenként tekint rá, mint ahogy annak idején az Aszad-rezsimmel tette. Továbbá sem az autonómiájuk, sem a katonai erejük nem szűnik meg teljesen, csak a jogköreik csökkennek, mivel többnyire az állam veszi át azokat. Saráa politikai legitimitációját pedig a kurdokkal kötött megállapodás is megerősíti.³⁰ Az SDF ezáltal elkerüli a közvetlen török beavatkozás lehetőségét, illetve a törökök által támogatott SNA-val való katonai konfrontációt, miközben a 2011 óta elért politikai eredményeit megőrizheti. A kurdokkal való kiegyezés egy fontos lépés a szíriai átmenet folyamatában.

A felkelő csoportok demilitarizálásának a problémája³¹

Az országban számos nem állami fegyveres szervezet működik, amelyek a polgárháború változó dinamikája alapján hol együttműködtek, hol harcoltak egymás ellen. Közülük a legjelentősebb csoportokhoz tartoznak az ún. déli felkelők – a 2024 decemberében létrejött szervezet (*Southern Operations Room, SOR*) nem azonos a 2014 óta létező *Southern Front*tal –, a kb. harmincezer harcost számoló HTS, a Törökország által támogatott, mintegy negyvenezer fegyveressel rendelkező SNA, a jelenleg önálló területet nem birtokló Iszlám Állam (*Islamic State of Iraq and Syria, ISIS*), valamint az Egyesült Államok támogatását is bíró SDF, amelynek hetvenezer katonája van. Az átmenet elején, 2024 decemberében Ahmed as-Saráa bejelentette, hogy a Védelmi Minisztérium irányítása alatt valamennyi fegyveres csoportot egy egységes hadseregbe integrálják.

A déli felkelők közül Ahmed al-Oúda érdemel említést, aki 2012-től az Aszad-rezsimmel szemben harcolt, azonban miután Damaszkusz orosz segítséggel 2017-ben egy deeszkalációs zónát jelölt ki délen, a következő évben orosz közvetítéssel kiegyezett Bassár al-Aszaddal.³² 2024 novemberében azonban pragmatikus okokból szakított Oroszországgal és a rezsimmel, és a csapatai megindultak északra, Damaszkusz irányába. Egyes vélemények szerint Oúda kihívást jelent Ahmed as-Saráa autoritásával szemben, többek között azért, mert szeretné délen megőrizni az autonómiáját. Ez ügyben a hozzáállásán többször is változtatott. 2024. december 24-én Saráa bejelentette, hogy egyetlen felkelő szervezet sem kíván ellenállni az egységes fegyveres erő létrehozásának, tehát a SOR sem, 2025. január 8-án Oúda mégis úgy döntött, hogy megtartaná az

autonómiát.³³ Februárban már arra utalt, hogy nem kívánja megakadályozni az egységes hadsereg létrejöttét, de feltételekhez kötötte azt. Kérdés, hogy a legnagyobb fegyveres erővel rendelkező Saráa képes lesz-e sikeresen monopolizálni az erőszakot az országban, és legalább azokon a területeken helyreállítani a szuverenitást, amelyek nem idegen hatalmak ellenőrzése alatt állnak. Vajon az egyes szervezetek bevonásának és/vagy a hatalommegosztásnak milyen szintje szükséges ahhoz, hogy a 2012 óta harcoló csoportok betagozódjanak a szíriai fegyveres erőkbe?

Ebből a szempontból komoly problémát jelent a külföldi dzsihadisták szíriai jelenléte. 2024 decemberében Ahmed as-Saráa 49 új katonai vezetőt nevezett ki, szakértők szerint azonban közülük legalább hat idegen – például albán, türkmén, jordán és újgur – származású dzsihadista harcos. A más országból érkezett fegyveresek Idlibben is együttműködtek a HTS-sel, ugyanakkor e személyek, kisebb csoportok nem mondtak le a Szírián kívüli ambíciójukról. Amiatt, hogy nem határolódik el a dzsihadistáktól, Saráa elnök igen komoly kritikákat kapott az országon belülről és kívülről egyaránt.³⁴

A belső menekültek és a menekültek hazatelepítése

Már az Aszad-rezsim utolsó éveiben megkezdődött a menekültek hazatérése, azonban vegyes következményekkel. 2020 és 2024 között évente körülbelül ötevezren tértek vissza Szíria területére, azonban Izrael libanoni beavatkozása után, tavaly ősszel már háromszázötvenezeren, év végén pedig további százhuszonöt ezren költöztek haza.³⁵ Ez év elején ugyancsak 125.000 menekült hazatelepülését regisztrálták. A szíriaiak egy része valóban szeretne hazatérni és az ország újjáépítésében részt vállalni, azonban a fő probléma, hogy súlyos lakhatási és gazdasági válság fogadja őket.³⁶ Jelentős külső támogatásra lesz szükség ahhoz, hogy a menekültek tömegesen térhessenek haza. Ehhez nemzetközi összefogásra van szükség, amelyben az európai államoknak kiemelt szerepet kellene vállalniuk. Az EU-tagok – például Ausztria – pénzügyi támogatással szeretnék a szíriai menekültek önkéntes hazatérését ösztönözni, ugyanakkor a siker esélyei, tekintettel a szíriai belpolitikai és gazdasági helyzetre, alacsonyak.

Nemzeti megbékélés vs. a Baász megszüntetése

A Baász Párt megszüntetésének a kérdése a korábbi térségbeli tapasztalatok miatt merül fel. 2003-ban, az Egyesült Államok beavatkozását követően, Irakban betiltották a pártot, amely akkor már 35 éve volt ott hatalmon, a tagjait eltiltották a politikai és a hivatali szerepektől, a rezsim egykori katonái pedig fegyverestül szétszéledtek az országban, majd egy ellenállást szerveztek a jelenlévő külföldiekkel és az átmeneti kormánnyal szemben. Irakban Szaddám Huszeint egy helyi bíróság halálra ítélte, és ki is végezték.

Bassár al-Aszadnak viszont Moszkva menedékjogot adott. Ahmed as-Saráa 2025 januárjában, az orosz külügyminiszter-helyettesssel folytatott tárgyalásán azt követelte, hogy adják át Szíriának öt és a szintén Oroszországban tartózkodó közvetlen munkatársait, rokonait. Egyidejűleg a Baasz Pártot beszüntették, az alkotmányt pedig felfüggesztették. Az Aszad-rezsim bukásának napján a megtorlástól való félelmében mintegy háromezer szíriai katona menekült a szomszédos Irakba. A korábbi vezetők elfogását és megbuktatását Saráa az egyik kiemelt prioritásának tekinti. A hatóságok 2024 decemberében háromszáz embert tartóztattak le, december 26-án viszont egy, a korábbi rezsimhez közel állókból alakult csoport egy rajtaütés során 14 fővel végzett. 2025 februárjában pedig az új védelmi minisztérium két tagja veszítette életét Lattakiában, amikor az Aszadhoz lojális egyének és csoportok után kutattak. Várhatóan az átmenet folyamatát további összecsapások fog lassítani. Fontos kérdés, hogy milyen szinten történik meg a számonkérés. Ez a kormányzati képességet is érintheti, hiszen ha minden korábbi párttagot eltiltanak, akkor előfordulhat, hogy nem marad egyetlen kellő tapasztalatokkal és intézményi memóriával rendelkező személy sem a rendszerben. Irakban az Egyesült Államok elsősorban a diaszpórából hívott haza irakiakat, akik azonban nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket.

Az etnikai és vallási kisebbségek védelme, helyzete

A polgárháború legnagyobb vesztese az a keresztény közösség, amely két évezrede a mai Szíria területén él. Az „arab tavasz” előtt az ország lakosságának kb. 10 százaléka tartozott valamely keresztény felekezethez – mára ez az arány a becslések szerint 2-4 százalékra csökkent. A keresztény felekezetek ambivalensen viszonyultak az Aszad-rezsimhez: kényszerűségből támogatták a fennálló hatalmi struktúrákat, mivel azok jelentették számukra a szabad vallásgyakorlásnak, illetve az iszlamizmus háttérbe szorításának a biztosítékát. (Az elnök maga is több alkalommal részt vett keresztény imán.) A Szaddám-rezsim bukását követő iraki tapasztalatok Szíriában is megmutatkoztak: a keresztény közösség már az Iszlám Állam megjelenése előtt a szektáriánus ellentétek és a radikális iszlamizmus áldozatává vált. Habár a polgárháború éveiben az Aszad-rezsim és a keresztény közösség viszonya érdemben nem változott, fegyveres események – akárcsak Szíria lakosságának jelentős része esetében – nagyon komoly kihívást jelentettek a közösség számára.

Tekintettel arra, hogy a HTS szalafita nézeteket vall, a nyugati államok amiatt aggódnak, hogy mennyiben tudja majd az iszlamista csoport az általa irányított alkotmányozási folyamatot összeegyeztetni a normatív szempontokkal. A HTS azonban már Idlibben is azt hirdette, hogy a vallási kisebbségek szabadon gyakorolhatják a hitüket – és bár a városban csekély számú keresztény él,

a tapasztalatok e tekintetben pozitívak voltak.³⁷ Amint a HTS átvette a hatalmat Damaszkuszban, megerősítette a szabad vallásgyakorlás jogát. Szíria új elnöke azonban lehetőséget is lát a keresztényekben, akik elősegíthetnék az országot sújtó szankciók feloldását és a nemzetközi legitimációt. A keresztény közösségeket tehát elsősorban nem a HTS veszélyezteti, hanem az olyan radikális iszlamista csoportok, amelyeknek az érdekében áll, hogy a nemzetközi közösség előtt rossz színben tűnjön fel az egykori felkelő mozgalom. 2024 decemberében iszlamisták felgyújtottak egy karácsonyfát, azonban a helyi muszlim vezető elnézést kért, és védelmet ígért a vallási kisebbségnek. Nagyobb gond azonban, hogy az Iszlám Állam, amely továbbra is jelen van a közel-keleti államban, erőre kaphat, s annak kifejezetten a keresztények lehetnek az áldozatai.

A nyugati világban kevesebb figyelem övezi a szíriai alaviták helyzetét, pedig az azért fontos kérdés, mert a szunnita HTS elsősorban őket, a lakosság 11-12 százalékát kitevő, de az Aszad-rezsimhez köthető csoportot démonizálta. 2024 decemberében az alavita vezetők is elfogadták Ahmed as-Saráát Szíria új elnökének, azonban kérdéses, hogy az alkotmányozási folyamatba sikerül-e valóban minden csoportot bevonni. Irak ebből a szempontból is rossz tapasztalatot jelent, hiszen ott a 2005-ben lezárult alkotmányozásból a szunnita arab közösségek kimaradtak, mivel azokat az egykori rezsimmel kapcsolták össze.

2025 márciusában bekövetkezett az, amitől a szakértők és a politikusok egyaránt tartottak: az alavita kisebbséggel szembeni mészárlás. Miután a szíriai biztonsági erők összeütköztek az Aszadhoz lojális alakulatokkal, a kormányerőket támogató fegyveresek több mint ezer civil alavita – és keresztény – lakossal végeztek, köztük nőekkel és gyermekekkel. Ezt követően az alavita közösség mintegy hatezer tagja Libanonba menekült, hiszen a bosszúvágy fűtötte szunnita fegyveresek miatt nem érezték/érezik biztonságban magukat. Habár Ahmed as-Saráa az elkövetők megbüntetését ígérte, nem egyértelmű, hogy Szíria új kormánya mindent megtett-e annak érdekében, hogy megakadályozza a mészárlást, és az sem biztos, hogy valóban megtörténik a felelősségre vonás.³⁸

Az Aszad-rezsim összeomlásának geopolitikai összefüggései

Az „arab tavasz” óta a Közel-Keleten négy ún. gyenge államról beszélhetünk (Irak, Szíria, Jemen és Líbia), ahol a politikai válság következtében „korlátozott kormányzat” alakult ki. Szíriában a 2012 júliusában kirobbant polgárháború nemcsak a helyi szereplőket mobilizálta, de a külső állami és nem állami szereplőknek is lehetőséget biztosított a beavatkozásra. A harcok elhúzódásáért jelentős mértékben éppen ők okolhatók, mivel az álláspontjuk 2012 és 2024 között korántsem volt statikusnak nevezhető. A globális szereplők közül elsősorban az Egyesült Államok és az Európai Unió képviselt rezsimellenes álláspontot, Oroszország viszont Bassár al-Aszad fő támogatójává vált.³⁹ A regionális

szereplők közül Irán és a síita Hezbollah a rezsim fennmaradását támogatta, míg Törökország és a GCC államai az ellen voltak. 2018-tól kezdve azonban – ahogy a fentiekből kiderült – számos térségbeli aktor Szíria reintegrálásában vált érdekeltté. Kérdéses azonban, hogy milyen érdekek mentén pozícionálják magukat az átmenet során.⁴⁰

Izrael

A zsidó állam számára két fontos cél bontakozik ki a damaszkuszi átmenettel kapcsolatban. Az egyik, hogy Szíria ne lehessen a Hezbollahnak szánt iráni fegyverszállítások tranzitországa. Mivel az új szíriai vezetés kifejezetten szemben áll a Hezbollahnal, és ellenzi az iráni befolyásszerzést, ebből a szempontból a libanoni tűzszünet fennmaradásának a biztosítékát jelenti. Miután Oroszország közel-keleti pozíciói is gyengültek, nem mutatkozik olyan szereplő, amely biztosítaná a Hezbollah számára a fegyverek szárazföldön történő utánpótlását – vagyis jeruzsálemi nézőpontból a síita szervezet továbbra is gyenge marad. Izrael másik fontos célja, hogy a szíriai események ne jelentsenek biztonsági kihívást számára. A zsidó állam történelmi tapasztalata, hogy a szomszédos országokban felhalmozott fegyverek olyan nem állami szereplők tulajdonába kerülnek, amelyek azokat előbb vagy utóbb ellene fordítják. Izrael ezért az Aszad-rezsim megdöntését követően elfoglalt egy földszávet a Golán-fennsík szíriai szuverenitás alatt álló területéből – Benjamin Netanjahu átmenetinek nevezte az Ahmed as-Saráa által elítélt területfoglalást –, és megszállta a stratégiai fontosságú Hermon-hegyet (ahol Netanjahu személyesen is megjelent). A jelen sorok írásakor látott napvilágot az az izraeli terv, amely szerint a Golán-fennsík jelenleg ötvenezer fős lakosságát újabb zsidó telepek létesítésével akarják megduplázni.⁴¹ Több arab ország, köztük Szaúd-Arábia is elítélte Szíria szuverenitásának a megsértését. További biztonsági kihívást jelent Izrael számára Törökország és Katar szíriai befolyásszerzése, illetve azzal összefüggésben a damaszkuszi szalafita rezsim. Az említett két állam szeretne részt vállalni a gázai újjáépítésben is. Miután Recep Tayyip Erdoğan markánsan Izrael-ellenes, és általában támogatja a különféle iszlamista mozgalmakat, egy még élesebb török-izraeli rivalizálás kialakulása várható a Közel-Keleten.

Netanjahu egy 2024 februárjában tartott beszédében arra utalt, hogy Izrael nem fogja megengedni, hogy Damaszkusztól délre fegyveres csoportok működjenek – még az egységes szíriai fegyveres erők sem.⁴² Mindezzel tulajdonképpen a zsidó állam azt követeli, hogy Dél-Szíriában (Szuvejda, Deraa és Kunejtra területén) demilitarizált övezet jöjjön létre, valamint a nemzetközi közösség felé megkísérli magát a drúz közösségek védelmezőjeként láttatni. Izrael számára a kisebbségi csoportok támogatása egy lehetőség az adott országban való befolyásszerzésre; ezt a kártyát korábban már többször kijátszotta, többek

között Libanonban is.⁴³ Netanjahu beszédét Szíriában tüntetések követték, ugyanis azt sokan a hazájuk területi egységével szembeni lépésként értelmezték. Annak ellenére, hogy Saráa maga is elítélte a beszédet, nem kívánt egy Izrael-ellenes hangulatot gerjeszteni az országban, mivel az árthatna a róla és a vezetéséről alkotott nemzetközi véleménynek. 2025. februárban egy néhány fős, szíriai zsidókból álló csoport folytatott megbeszélést Damaszkuszban az átmeneti kormánnyal.⁴⁴ Ennek a jelentősége óriási, hiszen egykoron Szíria mintegy százezer fős zsidó közösségnek adott otthont, a képviselőik látogatása pedig segíthet Ahmed as-Saráa nemzetközi megítélésének a javításában.

Törökország

Ankara Szíria-politikája jelentős változáson ment keresztül 2011 márciusa, a tüntetések kezdete óta. Miközben Szíria közel-keleti reintegrációja a 2020-as évek elején sikeresen haladt előre, az Ankara és Damaszkusz közötti viszonyban nem beszélhetünk normalizációról, ugyanis az Aszad-rezsim a Törökország által megszállás alatt tartott észak-szíriai területek kiürítését követelte. Ankara számára viszont három alapvető biztonsági kérdés merül fel a szíriai átmenettel kapcsolatban. Az első a török-szíriai határ biztonságának a garantálása, mivel 2011 óta nemegyszer a határon átvélő események történtek. A második a kurdkérdésnek a saját szempontjából megfelelőnek tartott kezelése, azaz Szíria föderális átalakításának és az észak-szíriai kurd autonómia továbbélésének a megakadályozása. Törökország szerint a Rodzsavát ellenőrző, többnyire kurdokból álló Szíriai Demokratikus Erők háttországot biztosítanak a törökországi Kurd Munkáspárt, a PKK erőinek, és ezzel destabilizálni kívánják a török államot. Ankara nemrég egyeztetéseket kezdett a bebörtönzött PKK-vezetővel, Abdullah Öcalannal annak érdekében, hogy a törökországi kurdok kérdését békésen, a tárgyalóasztalnál lehessen rendezni. Ebben a „fordulatban” szerepet játszanak az észak-szíriai eseményeknek a várható határon átnyúló hatásai is, amelyek felkavarhatják a kurd közösséget. A harmadik szempont, amely különösen motiválja a török politikát, az a több mint 3 millió szíriai regisztrált menekült fokozatos visszatelepítése az ország északi területeire. Már az Aszad-rezsim idején elkezdődött a menekültek „önkéntes” hazatérése, de az a belpolitikai és a gazdasági helyzet miatt meglehetősen korlátozott volt. Ankarának ebből a szempontból is érdeke a szíriai sikeres politikai átmenet támogatása.

Törökország emellett arra is figyelmet fordított, hogy ne csupán a vele szorosabb kapcsolatokat ápoló Katarral, de a többi arab olajmonarchiával, különösen Szaúd-Arábiával is koordinálja a szíriai politikai átmenetet. A 2024. decemberi akabai, majd a 2025. januári rijádi Szíria-konferencia keretében sikerült az álláspontjaikat egyeztetni, és Mohamed bin Szalmán szaúdi trónörökös a török

célok támogatásáról biztosította Ankarát. A jelen pillanatban Törökország a legfontosabb külső aktor, amely érdemi befolyással bír a szíriai események alakulására.⁴⁵

Amerikai Egyesült Államok

Az Egyesült Államok üdvözölte az Aszad-rezsim bukását, s alapvetően kivárás és óvatos optimizmus jellemzi az új helyzethez való hozzáállását. Habár Donald Trump a beiktatása előtt kijelentette, hogy a szíriai konfliktus „nem a mi háborúnk”, ugyanakkor a Közel-Kelettel kapcsolatos amerikai stratégiai érdekek jelölik ki Szíria politikai irányait. Ráadásul Washington is elsődlegesen érdekelt a szíriai politikai átmenet sikerében, hogy tudjon a külpolitikája kiemelt terepével, Kelet-Ázsiával foglalkozni. Trump számára különösen fontos Izrael biztonságának a szavatolása, tehát hogy Szíria ne lehessen olyan fegyveres csoportok bázisa, amelyek a zsidó államot támadják, és ne engedje át a Hezbollahnak szánt iráni fegyvereket.

Washington számára Szíria kapcsán további kiemelt szempontot jelent az Iszlám Állam ott jelen lévő fegyveresei elleni harc, amelyet nagyrészt a dél-szíriai at-Tanf támaszponton állomásozó amerikai katonák vívnak. Jelenleg az SDF által ellenőrzött területeken mintegy tízezer egykori ISIS-tag ül börtönben, így kulcsfontosságú, hogy azok ki ne kerülhessenek, s velük nehogy újra megerősödjön az egykor az ország jelentős területét elfoglaló globális dzsihadista szervezet. Az első Trump-adminisztráció idején éppen e megfontolásból maradt Szíriában a kilencszáz amerikai katona. Ugyanezért tartja fontosnak Washington, hogy az észak-szíriai kurdok kapcsán folyamatosan egyeztessen Törökországgal. 2023 decemberében például a Törökország támogatását élvező felkelő csoport, a Szíriai Nemzeti Hadsereg a Fehér Ház jóváhagyásával foglalta el az SDF-től Manbidzs városát. Hozzá kell ugyanakkor tenni, hogy a település arabok által lakott, ahol a kurdok csak kisebbséget alkotnak.⁴⁶

Washington számára az is fontos, hogy a két közel-keleti szövetségese, Izrael és a NATO-tag Törökország Szíria ügyében fennálló konfliktusa enyhüljön. Az Egyesült Államoknak így mindkét országra nyomást kell gyakorolnia annak érdekében, hogy önmérsékletet tanúsítsanak a szíriai saját érdekeik érvényesítése során.

Annak ellenére, hogy az Egyesült Államok 2024 decemberében még öt évvel meghosszabbította a Szíria-ellenes szankciókat (*Caesar Act*), idén januárban hat hónapra felfüggesztette bizonyosoknak az alkalmazását, ami megnyitja az utat ahhoz, hogy külföldi partnerek finanszírozhassák a politikai átmenetet. Washington e lépését összehangolta – többek között – az európai államokkal is.

Irán

Az Iráni Iszlám Köztársaság az Aszad-rezsim hirtelen összeomlásának a vesztesei közé tartozik. A HTS kifejezetten szemben áll a Hezbollahnal, és Irán szíriai befolyását is ellenzi. Teherán a rezsim és ennek megfelelően a lakosság 11-12 százalékát kitevő alavita kisebbség legfőbb támogatója volt, és továbbra sem mellékes számára a síita kisebbség jövője, védelme. Arról azonban megoszlanak a vélemények, hogy az utóbbi hónapok Izrael dominálta eseményei mennyiben vetettek véget az Irán által irányított „ellenállás tengelyének”: kétségtelen, hogy az alapvetően Izrael-ellenes együttműködés most válságban van, ugyanakkor történelmileg meglehetősen reziliensnek mutatkozott.⁴⁷ Irán jelenleg érdemben nem vesz részt a szíriai belpolitikai folyamatok alakításában, hiszen belföldön is súlyos a gazdasági válság, és belső hatalmi harcok dúlnak, amelyek megoldása mellett az országot ért izraeli támadás ellensúlyozása érdekében a védelmi képességek fejlesztésére helyezték a hangsúlyt.

Oroszország

Az Oroszországi Föderáció 2015 óta katonai egységekkel is jelen van Szíriában, és az Aszad-rezsim legfontosabb külső támogatójának számított. A 2022 februárjában kirobbant orosz–ukrán háború következtében megcsappant Vlagyimir Putyinnak a Szíriára fordított figyelme, így az ott állomásoztatott katonai alakulatok számát is markánsan csökkenteni kellett. Ennek ellenére a szíriai politikai folyamatok egészen a közelmúltig a Kreml irányítása alatt zajlottak, amelyek keretét a Moszkva által 2017-ben elindított, Oroszország, Irán és Törökország együttműködésére épült ún. asztanai folyamat jelentette.

Oroszország számára kulcsfontosságú az Aszad-rezsim megdöntéséből adódó presztízsveszteségek minimalizálása. Első lépésként Moszkva menedékjogot adott Aszad elnöknek és családjának, s ezzel megerősítette azt az ígéretét, hogy segítséget nyújt az esetleg bajba jutó autoriter politikai vezetőknél. Az oroszoknak roppant nagy fontossággal bír a két szíriai támaszpontjuk – a Khmejmim légibázis, illetve a tartúsi kikötő – hosszú távú megőrzése. Az Aszad-rezsim megdöntését követő napokban tárgyalóasztalhoz ültek a felkelők és a Kreml képviselői: Ahmed as-Saráa 2025 januárjában felmondta az Aszad-rezsim által a tartúsi kikötőről szóló, 2017-ben kötött kétoldalú kereskedelmi megállapodást, amelyben Damaszkusz 49 évre átadta az oroszoknak a kikötő üzemeltetési jogát. Emellett az új elnök Aszad kiadatását is követelte. Ráadásul 2024. december 30-án Damaszkusz vendégül látta az ukrán külügyminisztert, s a felek a két ország közötti stratégiai partnerségről egyeztettek, ami valószínűsíthetően az európai partnerek felé tett gesztus volt, akik bizonyos feltételekhez kötötték a szankciók fokozatos feloldását.

A Khmejmim légbázis az Afrikába tartó gépek utántöltése szempontjából elengedhetetlen. A tartúsi kikötő pedig az egyetlen földközi-tengeri orosz támaszpont, amelynek a Líbiába történő áthelyezéséről jelentek meg hírek. Oroszország a tobruki kormányt támogatja Líbiában, a bázis odatelepítése azonban jelentős beruházásokat igényel. Mivel a Tartússzal kapcsolatos szíriai bejelentés pedig alapvetően a kereskedelmi kikötőre, s nem a támaszpontra vonatkozik, még kérdéses, hogy mi lesz annak a hosszú távú sorsa.⁴⁸ A műholdfelvételeken azonban jól látható, hogy az orosz hadihajók visszatértek a kikötőbe, és a Szíria területén maradt katonai eszközöket elszállítják. Jelenleg Izraelnek kifejezett érdeke fűződik ahhoz, hogy az orosz támaszpontok fennmaradjanak Szíria területén, ugyanis ez féken tarthatja Törökország expanziós politikáját.

Katar

Törökország és Katar között az utóbbi másfél évtizedben szoros együttműködés alakult ki, ami többek között az iszlamista mozgalmak – például a Hamász – támogatásában is megmutatkozik. Éveken keresztül Katar volt az egyik kerékkötője annak, hogy Szíria reintegrálódhasson az Arab Ligába, azonban 2023-ban már nem vétőzta meg azt. Ennek ellenére Ankara mellett Doha is a HTS fő támogatói közé tartozik, és a szalafita mozgalom hatalomra kerülése szintén érdeke. Katar 2025 februárjában bejelentette, hogy jelentős anyagi támogatást nyújt a szíriai vezetésnek ahhoz, hogy megnégyszerezhesse az államigazgatásban dolgozó több mint egymillió alkalmazott bérét.⁴⁹ Mindezt az Egyesült Államok azon – korábban említett – döntése teszi lehetővé, amelynek értelmében hat hónapra felfüggesztette bizonyos szankciók alkalmazását.

Katar a Szírián, majd Törökországon keresztül Európa felé haladó gázvezeték (*Qatar-Turkey gas pipeline*) megvalósításában is érdekelt, hiszen az abból származó tranzitbevétele a közel-keleti állam gazdasági újjáépítését is elősegítheti. Más vélemények szerint azonban a bizonytalan kimenetelű, ugyanakkor jelentős beruházásokat igénylő projekt elterelheti a figyelmet a katarai LNG-kapacitások további fejlesztéséről, illetve Európa számára a megújuló erőforrások egyre fontosabbakká válnak a zöldátmenet szempontjából.⁵⁰

Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírségek

A két GCC-ország az Aszad-rezsim megbuktatására irányuló törekvések éllovasa volt, azonban 2018-tól egyre inkább Szíria fokozatos reintegrálásában váltak érdekeltté. Ennek számos oka van, de talán a legfontosabb, hogy az öbölállamok sem érték el a szíriai polgárháborúval kapcsolatos céljukat. A rezsim bukása óta különösen Szaúd-Arábia folytat aktív külpolitikát,⁵¹ amelynek az elsődleges célja annak megakadályozása, hogy Szíria Irak sorsára jusson, és azzal biztonsági

kihívást jelentsen a térségbeli államok számára. Ahmed as-Saráa első külföldi útja Rijádba vezetett, majd azt követően Ankarába látogatott, mivel jelenleg Törökország és Szaúd-Arábia egyeztet a szíriai kérdésben. Szaúd-Arábia élesen elítélte Izrael területfoglalását, és több ízben is az ország területi szuverenitásának a tiszteletben tartására szólította fel Jeruzsálemet. Rijád Izrael további beavatkozásának a megakadályozása érdekében szélesebb körű arab támogatást is megkísérelt elérni.⁵²

Európai Unió

Az Aszad-rezsim megdöntését követően számos EU-tagállam felfüggesztette a menekültkérelmek elbírálását, mivel úgy értékelték, hogy Szíria biztonságos ország lesz. Az utóbbi években ugyanis az uniós országokban a migráció vált a közbeszédben az első számú kihívássá, amelynek a kezelését a domináns politikai szereplők a náluk élő közel-keleti és észak-afrikai háttérű migránsok hazatelepítésében látják. Az Európai Bizottság elnöke, Ursula von der Leyen 2024 decemberében egymilliárd eurós támogatást ajánlott fel Törökországnak a szíriai menekültek helyzetének a megoldásához.⁵³ Mivel az Európai Unión belül Németországban található a legnagyobb szíriai közösség, a kialakult politikai válság következtében a 2025 februárjában tartott választások előtt a legfontosabb kampánytéma a migrációs válság kezelése lett.

Számos európai ország képviselői vettek részt a szíriai politikai átmenettel kapcsolatosan 2024 decemberében a jordániai Akabában, majd 2025. januárban Rijádban rendezett találkozón. A következő megbeszélésnek Párizs adott otthont, 2025 februárjában. A német és a francia külügyminiszter 2025 január elején Damaszkuszba is ellátogatott, de a találkozó elején Annalena Baerbock hiába nyújtotta a kezét, Ahmed as-Saráa, a HTS vezetője nem viszonzta azt. Az Európai Unió számára éppen az a legnagyobb dilemma, hogy a normatív szempontok (demokrácia és emberi jogok) érvényesítése szemben állnak a stratégiai érdekekkel (a menekültek visszatelepítése). Ettől függetlenül, az uniós külügyminiszterek még januárban a Szíriával szembeni szankciók fokozatos feloldása mellett döntöttek – amely megnyitja a lehetőséget a jelentősebb gazdasági és politikai befolyásszerzésre.⁵⁴

Szíria új elnöke számos gesztust tett az európai döntéshozók és más nemzetközi szereplők irányába is – többek között megígérte a vallási kisebbségek (keresztények) szabad vallásgyakorlásának a tiszteletben tartását –, ugyanakkor a nők öltözködésével kapcsolatban homályosan fogalmazott. Az EU-tagállamok számára a szíriai stabilitás nemcsak a menekültek hazatelepítése, hanem – azal összefüggésben – egy átfogóbb gazdaságfejlesztési tervnek az elfogadása szempontjából is fontos lehet. Kérdéses azonban, hogy az uniós tagországok vállalják-e a Szíriával ápolandó gazdasági kapcsolatoknak a politikai kockázatát.

Következtetések, lehetséges forgatókönyvek

Az Aszad-rezsim gyors bukásában annak alacsony legitimitációja mellett a Hamász 2023. október 7-ei merényletét követő közel-keleti eszkalációs folyamat is szerepet játszott. A korábbi felkelő csoport, a HTS tulajdonképpen egyik napról a másikra vált országos szinten is kormányzati tényezővé. Az ENSZ külön megbízottja által megfogalmazott félelmek szerint azonban még korai lenne a szíriai polgárháború lezárásáról beszélni.⁵⁵ Az ország területi egysége ugyanis nem állt helyre, a Golán-fennsíkon és a Hermon-hegyen Izrael újabb területeket foglalt el, Törökország hallani sem akar arról, hogy kivonuljon az északi területekről, az Egyesült Államok és Oroszország katonai támaszpontjainak a jövője pedig kérdéses.

A szíriai átmenet sikeressége részben a belső folyamatok dinamikájától, részben a külső szereplők beavatkozási hajlandóságától függ. Ez utóbbi vonatkozásában Törökország és Izrael geopolitikai vetélkedése vizionálható.⁵⁶ Ankara célja a befolyási övezetének a kiterjesztése az izraeli határig, miközben azt a zsidó állam Szíria megosztásával, a törökök által támogatott kormányzat gyengítésével ellensúlyozhatja. Erre lehet is esélye, mivel az elkövetkező hónapokban Irán vagy az általa támogatott Hezbollah nem fog jelentős biztonsági kihívást jelenteni számára. Izrael befolyásszerzését azonban a szíriai események alakulásában érdekelt három GCC-állam – Katar, az Egyesült Arab Emírségek és Szaúd-Arábia –, valamint az Egyesült Államok visszafoghatja. Különösen, ha az az előfeltétele a Szaúd-Arábia és Izrael közötti szélesebb körű normalizációnak.

Az Európai Unió az átmeneti kormányzat mozgásterének az alakításán keresztül szintén komolyan befolyásolhatja a szíriai belső folyamatokat. Ha ugyanis az EU-tagállamok elismerik a damaszkuszi új kormányzatot, és teljesen feloldják a szankciókat, az a gazdasági hatáson túl politikai legitimitást is biztosíthat az egykori felkelők számára.

A belső dinamika azonban attól függ, hogy sikerül-e a fegyveres csoportokat integrálni, valamint egy olyan politikai dialógust kezdeményezni, amely inkluzív átmenethez vezet. Úgy tűnik, hogy a HTS jelenleg minden gesztussal és cselekedetével azon igyekszik, hogy a hazai legitimitációt és a nemzetközi bizalmat egyaránt megszerezze. E folyamatban a szíriai fegyveres csoportok zöme támogatónak mutatkozik, hiszen a társadalom belefáradt az évtizedes polgárháborúba, és egyikük sem kíván destabilizálónak látszani, mivel azzal elveszítené a lakosság támogatását. Az utóbbi bő három hónap egyszerre járt pozitív és negatív tapasztalatokkal: miközben a szíriai politikai átmenet szempontjából kulcsfontosságú a kurdokkal való 8 pontos megállapodás aláírása, amely a jelentősebb katonai konfrontáció esélyét csökkenti, addig az alaviták ellen végrehajtott mézszárlás miatt az egyes kisebbségek illegitimnek minősíthetik az egykori felkelőkből álló szíriai kormányt.

A jövőre vonatkozó egyik forgatókönyv optimista, és azzal számol, hogy az átmenet a tervek szerint halad: Szíriának néhány éven belül új alkotmánya lesz, amely megnyitja a gazdasági újjáépítés előtt az utat. A másik végletet azonban egy újabb polgárháború jelenti, amelynek következtében a Líbiában tapasztalhatóhoz hasonló helyzet alakulhat ki, amelyben az ország *de facto* szétesése, s párhuzamos kormányzati struktúrák létrejötte is elképzelhető volna. Ez utóbbinak mindenképpen nagy ára lenne, amelyet a szíriai társadalmon túl a regionális és a globális állami szereplőknek is fizetniük kellene. Az, hogy melyik scenárióhoz lesz közelebb a valóság, egyelőre nehéz megmondani.

Jegyzetek

- 1 A kézirat lezárásának ideje: 2025. március 15.
- 2 Phillips, Christopher: The International System and the Syrian Civil War”, *International Relations*, 36., no. 3. (2022): 358–381. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1177/00471178221097908>; Bakkour, Samer: „Daraa and the Altered Trajectory of the Syrian Crisis”, *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 16., no. 2. (2022): 225–242. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1080/25765949.2022.2099025>; Hinnebusch, Raymond és Saouli, Adham: The War for Syria: Regional and International Dimensions of the Syrian Uprising (London: Routledge, 2019); Van Veen, Erwin, Di Pietrantonio Pellise, Alba, Ezzeddine, Nancy és Napolitano. Paolo: „Band-Aids, Not Bullets: EU Policies and Interventions in the Syrian and Iraqi Civil Wars”, *Clingendael*, <https://www.clingendael.org/sites/default/files/2021-02/eu-relevance-in-the-syrian-and-iraqi-civil-wars.pdf> (a letöltés ideje: 2021. február 25.).
- 3 Kardas, Saban és Aras, Bulent: „What Drove Syria back into the Arab Fold?”, *Middle East Policy*, no. 30. (2023): 70–80. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1111/mepo.12704>.
- 4 Sela, Ori: „China, Syria, and the Middle East: A Current Perspective”, *INSS Insight*, no. 1928. (2024). Elektronikusan elérhető: <https://www.inss.org.il/publication/china-middle-east-2024/>.
- 5 Alzoubi, Zedoun, Hallaj, Omar Abdulaziz és Alamiri, Nihad: „Emerging from the Ashes: A Snapshot of Syria on the Eve of Regime Collapse”, *American University of Beirut*, <https://www.aub.edu.lb/ifi/Documents/Emerging-from-the-Ashes-a-Snapshot-of-Syria-on-the-Eve-of-Regime-Collapse.pdf> (a letöltés ideje: 2025. március 15.).
- 6 Hinnebusch, Raymond: „The Battle over Syria’s Reconstruction”, *Glob Policy*, no. 11. (2020): 113–123. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12779>.
- 7 Ziadeh, Radwan: *Deciphering the Quick Collapse of the Assad Regime* (Washington DC: Arab Center, 2024).
- 8 Syrian Arab Republic: „2024 Humanitarian Needs Overview (February 2024)”, *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*, <https://www.unocha.org/publications/report/syrian-arab-republic/syrian-arab-republic-2024-humanitarian-needs-overview-february-2024-enar> (a letöltés ideje: 2024. február 25.).
- 9 Steenkamp, Christina: „Captagon and Conflict: Drugs and War on the Border between Jordan and Syria”, *Mediterranean Politics*, (2024): 1–25. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1080/13629395.2023.2297121>.
- 10 Hall, Natasha: „With the Fall of Assad, Can Syria Rise?”, *Survival*, 67., no. 1. (2025): 45–54. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1080/00396338.2025.2459015>.

- 11 Zelin, Aaron: „The Status of Syria’s Transition after Two Months: Policy Analysis”, *Policy Watch*, no. 3994. (2025). Elektronikusan elérhető: https://docs.publicnow.com/c?file-name=129076%5CEXT%5CB241C8EC25752C10828F06DB0657947822A3FB84_3ABD-6C7D57867872B115EDF9F06A9B6F9A6054DF.PDF.
- 12 *ConstitutionNet*, „Constitutional Declaration of the Syrian Arab Republic”, <https://constitutionnet.org/sites/default/files/2025-03/2025.03.13%20-%20Constitutional%20declaration%20%28English%29.pdf> (2025. március 13.).
- 13 Adar, Sinem, Asseburg, Muriel, Azizi, Hamidreza, Klein, Margarete és Steinberg, Guido: „The Political Transition in Syria: Regional and International Interests”, *Stiftung Wissenschaft und Politik*, https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2025C11_TransitionSyria.pdf (a letöltés ideje: 2025. március 10.).
- 14 Voller, Yaniv: „Rethinking Armed Groups and Order: Syria and the Rise of Militiocracies”, *International Affairs*, 98., no. 3. (2022): 853–871. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1093/ia/iia047>.
- 15 Steenkamp, Christina: „Captagon and Conflict: Drugs and War on the Border between Jordan and Syria”, *Mediterranean Politics*, 30. (2024): 1–25. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1080/13629395.2023.2297121>.
- 16 Keser, Ahmet és Fakhoury, Fareed: „Hay’at Tahrir Al-Sham (HTS) from an Insurgent Group to a Local Authority: Emergence, Development and Social Support Base”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 48., no. 1. (2022): 46–66. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1080/1057610X.2022.2082833>.
- 17 A következő tanulmány részletes áttekintést nyújt az EU és az Egyesült Államok által bevezetett szankciókról és azok hatékonyságáról: Alalwani, Wael és Shaar, Karam: „A Comprehensive Review of the Effectiveness of US and EU Sanctions on Syria”, *Middle East Institute*, <https://www.mei.edu/publications/comprehensive-review-effectiveness-us-and-eu-sanctions-syria> (2021. augusztus 6.).
- 18 Simon, Delaney, Smith, Graeme és Drevon, Jerome: „Don’t Repeat in Syria the Mistakes of Afghanistan”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/afghanistan/dont-repeat-syria-mistakes-afghanistan>. (2025. január 2.).
- 19 *Al Jazeera*, „France Says EU Will Lift Some Sanctions on Syria after al-Assad’s Fall”, <https://www.aljazeera.com/news/2025/1/27/france-says-eu-will-lift-some-sanctions-on-syria-after-al-assads-fall> (2025. január 27.).
- 20 Azhari, Timour és Mills, Andrew: „Exclusive: Qatar Plans to Help Boost Syrian Government Salaries”, *Reuters*, <https://www.reuters.com/world/middle-east/qatar-plans-help-boost-syrian-government-salaries-sources-say-2025-01-07/> (2025. január 7.).
- 21 Ellis, Alicia és Hodge, Jeremy: „Assad’s Fall and the Qatari Gas Pipeline: A Risky Bet or a Potential Source of Relief?”, *Small Wars Journal*, <https://smallwarsjournal.com/2025/02/05/assads-fall-and-the-qatari-gas-pipeline/> (2025. február 5.).
- 22 Az erről szóló vitához lásd Balanche, Fabrice: „Rebuilding Syria May Require Federalism”, *Washington Institute for Near East Policy*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/rebuilding-syria-may-require-federalism> (2025. február 28.).
- 23 Csicsmann László: „Nem állami szereplők a Közel-Keleten: Az észak-szíriai kurd autonómia (a Rodzsava) példája”, *Nemzet és Biztonság*, no. 1. (2020): 4–23.
- 24 Ahmad, Haval, MacTavish, Emma és Christie, Kenneth: „The *de facto* Autonomous Governance and Stability in the Middle East: The Case of Kurds in Rojava”, *The Journal of the Middle East and Africa*, 15., no. 1. (2024): 91–110. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1080/21520844.2024.2314447>.

- 25 Egeresi Zoltán: „Törökország, kurdok és a PKK elleni harc 40 éves”, *Nemzet és Biztonság*, no. 4. (2023): 4–38. Elektronikusan elérhető: https://real.mtak.hu/200299/1/02_egeresi_4-38_nemzet_es_biztonsag_2023_04.pdf.
- 26 Bâli, Aslı Ü. és Dajani Omar M. (szerk.): *Federalism and Decentralization in the Contemporary Middle East and North Africa* (Cambridge: Cambridge University Press, 202).
- 27 Csicsmann László: „A kurd államiség esélyei a Közel-Keleten a geopolitikai rivalizálás tükrében”, *Regio*, 26., no. 1. (2018): 24–51. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.17355/rkkpt.v26i1.201>.
- 28 Balanche, Fabrice: „Iraq and Syria: Kurdish Autonomous Regions under Threat”, *Groupe D'études Geopolitique*, <https://geopolitique.eu/wp-content/uploads/2023/03/note-EN-1.pdf> (a letöltés ideje: 2025. március 10.).
- 29 *Al Jazeera*, „Car Bombing Kills 20 in Northern Syria's Manbij: Presidency”, 3 February 2025. <https://www.aljazeera.com/news/2025/2/3/car-bombing-kills-20-in-northern-syria-manbij> (2025. február 3.).
- 30 Lucente, Adam: „Syria's President Announces Deal to Integrate Kurdish-Led SDF into State Structure”, *Al Monitor*, <https://www.al-monitor.com/originals/2025/03/syrias-president-announces-deal-integrate-kurdish-led-sdf-state-structure> (2025. március 10.).
- 31 Idlbi, Qutaiba, Lister, Charles és Forestier, Marie: „Reimagining Syria: A Roadmap for Peace and Prosperity beyond Assad”, *Atlantic Council, Middle East Institute, European Institute of Peace*, <https://www.mei.edu/sites/default/files/Reimagining%20Syria.pdf> (a letöltés ideje: 2025. március 10.).
- 32 Al-Owda, Ahmed: „The Power Broker of Southern Syria”, *The Syrian Observer*, <https://syrianobserver.com/who/ahmad-al-awda-the-power-broker-of-southern-syria.html> (2025. február 5.).
- 33 Tricaud, Victor: „After Assad: What Lies ahead of Syria?”, *Control Risk*, https://www.controlrisks.com/our-thinking/insights/after-assad-what-lies-ahead-for-syria?utm_referrer=https://www.google.com (2025. február 10.).
- 34 *Arab Weekly*, „Foreign Jihadists' Made Syrian Army Officers, HTS Military Chief Promoted to General”, <https://the arabweekly.com/foreign-jihadists-made-syrian-army-officers-hts-military-chief-promoted-general> (2024. december 30.).
- 35 Marks, Jesse és Rihawi, Hazem: „Syria's Biggest Problem”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/syria/syrias-biggest-problem> (2025. február 11.).
- 36 Maarouf, Hameed és Schmitt, Celine: „As Displaced Syrians Return Home, Others Wait and Hope for More Aid”, *UNHCR*, <https://www.unhcr.org/news/stories/displaced-syrians-return-home-others-wait-and-hope-more-aid> (2025. március 18.).
- 37 Zelin, Aaron Y.: „How Syria's 'Diversity-Friendly' Jihadists Plan on Building a State”, *The Washington Institute for Near East Policy*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/how-syrias-diversity-friendly-jihadists-plan-building-state> (2024. december 3.).
- 38 Zelin, Aaron Y.: „Syria's Transitional Honeymoon Is over after Massacres and Disinformation”, *The Washington Institute for Near East Policy*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/syrias-transitional-honeymoon-over-after-massacres-and-disinformation> (2025. március 10.).
- 39 Tan, Kim Hua és Perudin, Alirupendi: „The »Geopolitical« Factor in the Syrian Civil War: A Corpus-Based Thematic Analysis”, *SAGE Open*, 9., no. 2. (2019). Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1177/2158244019856729>.
- 40 Vö.: Adar, Sinem, Asseburg, Muriel, Azizi, Hamidreza, Klein, Margerete és Steinberg, Guido: „The Fall of the Assad Regime: Regional and International Power Shifts”, *SWP*

- Comment*, no. 9. (2025). Elektronikusan elérhető: https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2025C09_Fall_Assad_Regime.pdf.
- 41 Sharp, Alexandra: „Israel Approves Plan to Double Population in the Golan Heights”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2024/12/16/israel-golan-heights-syria-mayotte-cyclone-scholz-snap-elections/> (2024. december 16.).
- 42 Merlin, Ohad: „Netanyahu Remarks over Druze in Southern Syria Spark Online Upheaval”, *The Jerusalem Post*, <https://www.jpost.com/israel-news/article-843596> (2025. február 24.).
- 43 Bakir, Ali: „Why Israel Want Syria Become a Failed State?”, *Middle East Eye*, <https://www.middleeasteye.net/opinion/why-israel-wants-syria-become-failed-state> (2025. március 3.).
- 44 Arraf, Jane: „Syrian Jews Return to Damascus for the First Time in Decades, Hoping to Build Bridges”, *NPR*, <https://www.npr.org/2025/02/27/g-s1-50596/syria-jews-damascus-visit> (2025. február 27.).
- 45 Kardaş, Şaban: „Turkey’s Long Game in Syria: Moving beyond Ascendance”, *Middle East Policy*, 2025; 32: no. 32. (2025): 22–37. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1111/mepo.12807>.
- 46 Blanchard, Christopher M.: „Syria: Transition and U.S. Policy”, *Congressional Research Service*, <https://www.congress.gov/crs-product/RL33487> (a letöltés ideje: 2025. március 10.).
- 47 Mansour, Renad: „The Axis of Resilience: Israel Is Underestimating Iran and Its Allies”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/israel/axis-resilience> (2024. november 13.).
- 48 Cafiero, Georgio: „What Roles Will Russia and Iran Play in Post-Assad Syria?”, *Stimson Center*, <https://www.stimson.org/2025/what-roles-will-russia-and-iran-play-in-post-assad-syria/> (2025. január 29.).
- 49 *Middle East Monitor*, „Qatar Plans Help to Boost Syrian Government Salaries Sources Say”, <https://www.middleeastmonitor.com/20250107-qatar-plans-to-help-boost-syrian-government-salaries-sources-say/> (2025. január 7.).
- 50 *Turkish Minute*, „Qatar Rules out Prospects of Revival of Pipeline Project via Turkey, Syria: Report”, <https://turkishminute.com/2025/01/08/qatar-rules-out-prospects-of-revival-of-pipeline-project-via-turkey-syria-report3/> (2025. január 8.).
- 51 Marks, Jesse és Rihawi, Hazem: „Syria’s Biggest Problem: How to Resettle Millions of Refugees and Displaced People”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/syria/syrias-biggest-problem> (2025. február 11.).
- 52 Hamzawy, Amr és Triche, Natalie: „The Gulf Shifts Policies in Response to the »New« Syria”, *Carnegie Endowment for International Peace*, <https://carnegieendowment.org/research/2025/01/the-gulf-shifts-policies-in-response-to-the-new-syria?lang=en> (2025. január 31.).
- 53 *European Commission*, „President von der Leyen Visits Ankara and Amman to Engage with the Region in the Wake of the Collapse of the Assad Regime”, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ac_24_6524 (2024. december 18.).
- 54 Jochechová, Ketrin: „EU Eases Sanctions on Syria”, *Politico*, <https://www.politico.eu/article/eu-suspends-economic-sanctions-on-syria/> February 24, (2025. február 24.).
- 55 *France24*, „Syrian Conflict ‘Has Not Ended’: UN”, <https://www.france24.com/en/live-news/20241217-un-envoy-to-syria-warns-conflict-not-over> (2024. december 17.).
- 56 Tekineş, Haşim: „Shifting Geopolitics of Turkish–Israeli Relations after Assad”, *Institute.org*, <https://www.institute.org/opinion/shifting-geopolitics-of-turkey-israel-relations-after-assad> (2024. december 20.).